

Travis Bickle meghalt

A filmeket és sorozatokat újragondoló rajongói elméletek ártalmatlannak tűnő sületlenségei a művek jelentését kérdőjelezzik és tagadják meg.

Filmekről spekulálni kitűnő szórakozás, remek időtöltés. Egy bizonyos szintig szorosabb, mélyebb viszonyba kerülhetünk egy-egy adott filmmel, ha elméleteket gyártunk történetükkel, szereplőikkel kapcsolatban. A spekulációknak azonban határa van. Az egyre csak terjedő és terebélyesedő rajongói elméletek (*fan theories*) azonban hajlamosak túllépni ezt a határt, túlmerészkednek a történetek feldolgozásában mindig is szerepet játszó egészséges találgatás („Szerintem ő a gyilkos!”) határvonalán, és berendezkednek egy önkényesen kialakított és biztonságosnak vélt birodalomban, mely igen messze esik már attól, amiről az adott film vagy sorozat valójában szól. A rajongói elméleteket összetákoló csodálatos elmék úgy védelmezik az általuk leleplezni vélt filmes összeesküvéseket, mintha azok az adott alkotások megrendíthetetlen, egyedüli, kizárólagosan érvényes magyarázatát adnák.

Jól láthatóvá vált ez a mentalitás például a *Törvény nevében* (*True Detective*) sorozat 2014-es első évadának fináléja után. A sorozat rajongói éjt nappallá téve vizslatták Nic Pizzolatto jótékonyan homályos művét. Ennek eredménye meg is lett, kitalálták ugyanis, hogy Marty Hart nyomozó (Woody Harrelson) felesége a történet háttérében folyton ott lebegő mumus, a Sárga Király, hogy Rust Cohle (Matthew McConaughey) egy vietnami elől menekül, aki a nyomozó háborús bűneiért akar bosszút állni, és azt is, hogy Hart és Cohle egy természetfeletti dimenziócsapdába fognak átlépni a sorozat záró-epizódjában. Amikor pedig az utolsó epizód stáblistája elkezdett peregni, a fejtegetések kiagyalói – gondosan felépített elméletük védelmében

– csalódottan estek neki a szerzőnek. Az erősen elliptikus történetvezetésű *Törvény nevében* nyilván remek alkalmat nyújt az ilyen és ehhez hasonló – idézőjeles bizonyítékokkal alátámasztott – elméleteknek, azonban a fináléra érkező kemény reakciókból egyértelművé vált, hogy a rajongói teóriák miért is olyan sebezhetőek, megszülöi pedig miért olyan sértődékenyek.

A fan-elméletek megalkotói ugyanis képtelenek elszakadni attól a gondolatától, hogy minden általuk szeretve tisztelt alkotás valamiféle narratív csavarba fog torkollni, hogy minden szeretett műben ott van egy meglepetés, egy fordulat, amire az adott alkotás épül, vagy ami átírja annak történetét. Így „derülhetett fény” arra, hogy a J. K. Rowling *Harry Potter*-éből készült filmfolyamban Dumbledore (Michael Gambon) nem más, mint a valamilyen félresikerült varázslatnak köszönhetően időhurokba keveredett Ron Weasley (Rupert Grint). De így juthatott valaki arra a következtetésre is, hogy a *Jurassic World*-ben Owen Grady (Chris Pratt) nem más, mint a *Jurassic Park* elején látható pufi kissrác, akinek Alan Grant (Sam Neill) bemutatja, hogy miként vadásznak a velociraptorok. Hasonlóképpen fejtették meg azt is, hogy a második *Mad Max*-filmben bumeráanggal gyilkoló előemberi kisfiú cseperedett a Tom Hardy által 2015-ben megformált hőssé. Sokakat hódított meg az elmélet, miszerint Christopher Nolan *A sötét lovagjának* igazi hőroza nem a denevér-ember, hanem annak antagonistája, a Joker, aki a film során Gotham gengsztereit és korrupt előljáróit teszi el láb alól, megtisztítva a várost a bűntől. Az elmélet arra viszont nem tér ki, hogy Joker miért robbant fel egy ártatlanokkal teli hajót.

A rajongók ezeket a teóriákat nagyszabású személyes intellektuális teljesítménynek vélik – és némelyik a fantáziálás szintjén valóban az is –, de leleményességük elismerését nehezíti, hogy a legtöbb esetben arról van szó csupán, hogy pár filmszerető elgondolkodik azon, hogy „mi lenne, ha”. A legújabb *Csillagok háborúja*-film, *Az utolsó Jedik* kapcsán ez a minta tökéletesen láthatóvá válik. Még a mozikba sem került a tükön ülve várt mű, de a rajongók már a film plakátjának kompozíciójába látták Darth Vader sziluettjét, ami számukra egyet jelentett azzal, hogy a Sötét nagyúr valamilyen formában visszatér a vászonra. Azt az összetett kérdést, hogy miként és miért történne ilyesmi, nem bolygatták. Szerencsére a Luke Skywalker alakító Mark Hamill gyorsan megcáfolta az elméletet, amit elméletnek csak ironizálva nevezhetne bárki. A cím és a film előzetese bőven elég volt pár lelkes fan számára ahhoz, hogy előjöhessenek a „szürke Jedik” ötletével, mely nagyjából annyit tesz, hogy Rey (Daisy Ridley) a Jedi-rend elkerülhetetlen bukása után az első olyan Erő-használó hőssé válik az öreg Luke tréningjének köszönhetően, aki az Erő sötét és világos oldalából egyaránt képes meríteni. Ehhez az elmélethez nyilván erősen társul a másik: Luke az utolsó Jedi, és tuti, hogy meg fog halni a film cselekménye során. Közben mások azt fejtegetik, hogy Luke már nem is Jedi, sőt, éppen ellenkezőleg, gonosz figurává válik, akit Rey, az igazi utolsó Jedi fog kinyírni. Folytathatnánk ezt a felsorolást napestig.

Az ilyen és ehhez hasonló elméleteket hasonló motiváció hozza világra, mint a rajongói fikciókat (*fan fiction*) és a rajongói képzőművészeti alkotásokat (*fan art*). Míg azonban utóbbiak megalkotóit az vezérli, hogy egy adott filmet alapul véve abból új történetet, új víziókat hozzanak létre, addig a rajongói elméletek a konkrét filmektől és sorozatoktól nem tudnak elszakadni. A rajongói fikciók és műalkotások (rajzok, festmények, szobrok, zeneművek) a filmek elemeivel úgy játszanak, ahogy valaki, aki szembe megy a LEGO építési útmutatójával, és valami részben-egészben mást épít a kockákból, mint amire azokat szánták. A rajongói elméletek szerzői szerint viszont a LEGO-építményt az építő csak álmolta, az nem is létezik. Travis Bickle, Martin Scorsese *Taxisofőjének* főhőse pedig meghalt a bordély koszos padlóján. A

film utolsó jelenete csupán Bickle halál-tusája során vizionált látomása. Scorsese semmit nem mond tehát az Államok társadalmáról művének sokkoló zárójelenetében. James Bond pedig nem valódi személyiség, hanem csak egy fedőnév, amit a sorozat minden újragondolásakor más- és más kémek vesznek fel, és minden eddigi – Daniel Craig előtti – Bond-figura vagy meghalt, vagy kiöregedett.

A legkomolyabb probléma a rajongói elméletekkel az – mint az talán a fenti példákban is látszik –, hogy a filmek és a sorozatok mélyebb rétegeibe merészkedő analitikus olvasattal szemben megragadnak a mű felszínén, és onnan nem is tágtanak. Ez a felszín pedig a történet és a történet el- vagy inkább felmondása, pontosabban ennek olyan aspektusai, melyeken az elméletek alkotói nem képesek túllendülni, vagy csak simán nem értik azokat. A rajongói elméletek eltekintenek a metaforák felkutatásától, csupán a történet vélt vagy valós hiátusainak kitöltése a céljuk. Nem a mű jelentését igyekeznek megérteni, nem a nagyobb képet keresik a kereten túl, nem mélyebb értelmet kutatnak a sorok között, hanem azt állítják, hogy amit látunk, az *nem úgy van*. Az egész csak megtévesztés volt.

A rajongói elméletek szerzői a művek történetének bizonyos szintű tagadásában élnek ki tehát magukat. Rust és Cohle

elveszett egy sátáni téridő-csapdában, és kész. Az, hogy esetleg a *Törvény nevében* zárlatában a gyilkos kalandot túlélő Rustot mindvégig emésztő mélyfekezete nihil csap át visszafogottságában is megtisztulásélmény-szerű reményteliségbe, elfogadhatatlan számukra.

Mindenek ellenére a rajongói teóriák ártalmatlannak tűnnek, hiszen nem kell velük foglalkozni, ha nem akarunk. Pár betépett félművelt cinefil kitalálta, hogy a minden *Csillagok háborúja*-megszállott által tiszta szívből gyűlölt Jar-Jar Binks valójában egy teljesen képzett harcos, aki tökéletesen tudja használni az Erőt – na és, kit érdekel? Nos, úgy tűnik, hogy sokakat, mivel már nem csupán a Reddit van tele velük, hanem a szórakoztató-filmes netmagazinok, sőt, még a magvasabb kritikákat publikáló portálok is számos teóriát közölnek (főleg a Reddit felhasználóinak tollából). Az olvasók szeretik ezeket az elméleteket, mert érdekesek, mert viccesek, mert „gondolatébresztők”. A szerkesztők pedig azért vonzódnak hozzájuk, mert a másolás-beillesztés – tényleges munkát helyettesítő – protokollja után már nem kell velük tovább dolgozni. Miután ezek az írások betörtek a kattintásvadász filmes oldalakra, nívójuk, hitelük, hihetőségük is megnőtt. A kontentszörnyet valamivel etetni kell, és a „lennyűgöző” vagy „elmerobbantó” rajongói

teóriák hozzájuk fűzött kommentárok nélküli újraközlése némileg könnyebb melő, mint arról elmélkedni, hogy a *Mad Max: A harag útja* hősei közül kik felelnek meg az Apokalipszis négy lovasának, vagy arról, hogy az *Eredet* miért szól a filmkészítés folyamatáról. Épp ezért sokan hajlamosak már összekeverni a rajongói fantáziálásokat a kritikákkal, esszéekkel, és elemzésekkel. Ha pedig ez így megy tovább, a rajongói elméletek a filmes publicisztikák éllovasai lehetnek, ami a velejükkel adó felszínesség és át-gondolatlanság filmesztétikai térnyeréséhez vezethet – már ha egy kicsit riogtatni szeretnénk.

Arról viszont a rajongói elméletek – fentiekhez hasonló – elmarasztalásakor nem igazán esik szó, hogy mégis kinek képzeljük mi magunkat, hogy holmi elefántcsonttoronyokból dorongoljuk le azokat a filmkedvelőket, akik legalább igyekeznek valamit kezdeni kedvenc filmjeikkel, próbálnak gondolkodni róluk. Nem az lenne a feladat ilyen érdekes jelenségek vizsgálatakor, hogy valamilyen felhívjuk a figyelmet arra, hogy a rajongói elméletek is vezethetnek igazán mély, részletes analízishez, ha azok kiötlői egy kicsit jobban figyelnének a film formanyelvére, a szimbólumokra, hasonlatokra, parabolákra, referátumokra, és kevésbé hagyatkoznának a történetek nem létező fordulatainak és vélt titkainak leleplezésére? •

„Megragadnak

a mű felszínén”

(Christopher Nolan:

A Sötét Lovag –

Heath Ledger)

